

TÜRKİYE'DE KÖYE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME MODEL ÖNERİLERİ, UYGULAMALARI VE DEĞERLENDİRMELER (Tarihi Gelişim)

Mustafa ŞAHİN

Tarımsal ekonomiye dayanan, iş bölümünün gelişmediği ve kalabalık feodal aile yapısının yaygın olduğu Türkiye'deki köylerin, her alanda olduğu gibi eğitimde de geri kaldığı tarihi gelişim süreci içinde görülmektedir. Bu geri kalmışlığın ortadan kaldırılması için, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden başlayarak çeşitli çözümler üretilmeye başlanmıştır. Bu amaca ilişkin bir çok eğitimci ve devlet adamı öneriler sunmuş raporlar hazırlamışlar, köylerde sosyal, ekonomik, siyasal ve eğitimsel geri kalmışlık sorununun çözümlenmesi için, köye ilişkin öğretmen yetiştirme modelleri önermişlerdir.

İkinci Meşrutiyet Dönemi, adeta Cumhuriyet Dönemindeki köy eğitimine yönelik gelişme ve uygulamaların temelini oluşturan düşünce kazanıdır. Köye göre bir eğitim sistemi gereğini derli toplu ilk dile getiren Ahmet Tevfik adında bir öğretmendir. O'na göre, ülkenin tek zenginlik kaynağı tarımdır ve gelecekte de öyle olacaktır. Ahmet Tevfik, öğretmen okullarının köylerde veya köy yakınlarında kurulacak "çiftlik okulları" içinde açılmasını ve bu okulların uygulama okulları olmasını önermektedir. Böylece, tarımsal yöntemleri iyice öğrenen öğretmenler, daha doğrusu "çiftçi öğretmenler ve öğretmen çiftçiler" yetişmiş olacaktır.¹ Üst bir makamda olmamasına rağmen sistemin ilk savunucusu olduğu iddia edilen Ahmet Tevfik şüphesiz konunun öncülerindendir. Üsküp'de Mustafa Şekip ve Sabri Cemil tarafından çıkartılan Yeni Mektep dergisinde de köy öğretmenliği konusu işlenmektedir.²

Diğer bir öncü olarak da, 1909 yılında İstanbul Erkek Öğretmen Okulu Müdürlüğüne getirilen Satı Bey görülmektedir. Satı Bey tarafından kurulan uygulama okulu

1 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara, 1993, 4. Baskı, s. 257.

2 Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967)*, Ankara, 1967, s. 90.

ile, öğretmen adaylarının öğretmenliği yaşayarak yetişmelerine olanak sağlanır. Bu okulu bitirenler taşradaki öğretmen okullarında ve eğitim yöneticiliklerinde görevlendirilirler.³

Selanik Öğretmen Okulu Müdürlüğü görevinde de bulunmuş olan Kastamonu Milletvekili İsmail Mahir Efendi, Mebusan Meclisi'nde yaptığı konuşmada şu konulara değinir:

"Bendeniz teklif edeceğim surette hiç bir köyümüzü on sene içerisinde mektepsiz bırakmayacaksınız ve bunu da böyle yapmalısınız. Bendeniz diyorum ki, aşağı yukarı yetmiş tane sancağımız var. Yahut memleketi yetmiş muntkai maarife ayırınız. Bu sancakların çiftlik olan bir yerinde, yahut arazi-i emiriyeden bulunan bir mahallinde bir zükûra ve bir inasa mahsus gayet vasi leyli iptidai mektepleri vücuda getiriniz". Kızlar dokumacılık, açıcılık, terzilik, tarım vb; erkekler ise yalnızca tarım işleri yaparak dört yıl öğrenim görmelidirler. Dört yıl tarım öğrenimi gören öğretmen adayları üç yıl öğretmen okulu, bir yıl uygulama olmak üzere toplam sekiz yıl okuduktan sonra, köylerine öğretmen olarak gönderilmelidirler. Köylüler okul ve öğretmen evleri yapmaya zorunlu tutulmalı, örnek tarlaların gelirleri öğretmenlere verilmelidir.⁴

Bir başka aydınlatıcı olarak Kaymakam Osman Zeki Bey görülür. Osman Zeki Bey, gittiği köylere okul yaptırarak, küçük köylerin çocukları için yatılı bölge okulu açar ve okullara tarla ayırır. Bölge öğretmen toplantıları ile bir eğitim hareketi denemesi⁵ başlatan Osman Zeki Bey'in bu girişimi, eğitimciler dışında bir bürokratin köye öğretmen yetiştirmede yaptığı ilk örnek uygulama olarak görülmektedir.

Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinden Manastır Öğretmen Okulu Müdürü Ethem Nejat ve öğretmen Ferit'in çıkardıkları Yeni Fikir dergisi tarım eğitimi konusunu en sık işleyen dergidir. Ethem Nejat, köy için eğitim ve tarım eğitimi konusuna en çok eğilen eğitimcilerimizdendir. İlköğretimin en önemli amaçları arasında "köy yaşamını uygarlaştırmak" düşüncesini gösterir ve ilkokulların basit uzmanlık okulları olarak, yatılı okullar şeklinde yeniden düzenlenmesini ister. "Uzun sürede adam yetiştirmeye zamanımız yoktur" diyerek, okul ile yaşamın ilgisiz olmaması gerektiğini şu anlamlı sözleriyle açıklar:

3 Server Tanilli, *Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?* İstanbul, 1988, s. 184; Satı Bey ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bakınız: Mustafa Ergün, "Satı Bey Hayatı ve Türk Eğitimine Hizmetleri", *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1987). Bu kimliğe sahip öğrencilerden birisi de Mustafa Rahmi Balaban'dır. Okulu bitirip Üsküp Öğretmen Okuluna tayin edilmiş ancak kırk gün sonra 27 Kasım 1910'da Satı Bey'in Maarif Nezaretine önerisi üzerine Adana Öğretmen Okulunu kurmakla görevlendirilmiştir. Mustafa Şahin ve Semha Kalyoncu Şahin, *Mustafa Rahmi Balaban: Hayatı, Eserleri, Mektupları ve Düşünceleri*, İzmir, 1995, ss. 12-13.

4 Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Cilt. 2, Devre. 3, İçtima Senesi. 1.

5 Niyazi Altunya, "Köy Enstitülerinin Tarihçesi", *Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri*, Ankara, 1990, s. 83.

"Senelerden beri biz mağlubiyet için bilerek, bilmeyerek hazırlanmışız. Babalarımız, dedelerimiz uyumuşlar, okuma diye medreselerin karanlık ve öldürücü köşelerine çekilmişler, hayat ile ilgisiz yaşamışlar. Mektepler açmışız, maksad açtık denilsin, sadece bir nümayiş gösteriş ... O açıdan mektepler yine taze hayatlar verememiş... İnsan yetiştirememişlerdir..."⁶.

Bundan dolayıdır ki Kirby; Ethem Nejat'ı, İsmail Hakkı Tonguç'un düşün babalarından biri olarak göstermektedir.⁷

M.Şemseddin Günaltay da bölge okullarının açılmasını, ilkokulda tarım öğretimi yapılmasını önerenlerdendir:

"Köylü çocuklarını köylerinde mesut yaşatacak, tüketici değil üretici olacak şekilde yetiştirmeliyiz. Fakir bir köylü çocuğunu sultani mekteplerine sokarak nazari birçok şeyler öğrettikten, kendisine, köyüne, köylü hayatına nefret ettirecek bir tahsil verdikten sonra dışarı atmak, hem onu mutsuz hem de memlekete ihtirası bol, serveti yok, faydasız, belki zararlı bir unsur yetiştirmektir. Köylü çocuklarını da hükümet kapısına göz dikecek, 3-4 kuruşluk bir maaş bulabilme için rast gelenin eteğini öpmeye mecbur edecek biçimde yetiştirirsek bu memleketin geleceğinden şimdiden ümidi keselim!... Maarif Nezareti ile beraber hepimiz alim yetiştirmek nazariyesini bırakıp adam yetiştirmek esasını kabul etmeliyiz. Nazariyeciler alim yamaklarından memlekete hayır ve kurtuluş gelmez. Memleket sözcü değil, işçi tüketici değil, üretici unsurlara muhtaçtır"⁸.

Ancak ne gariptir ki, köy enstitülerine yapılan saldırıların en yoğun olduğu ve kapatılmaya uğraşıldığı bir aşamada, Başbakan olarak görev yaparken (1949-1950 yıllarında) 1916'da savunduğu bu düşüncelerine duyarsız kalarak köy enstitülerine karşı tavır alanlardan biri olur.

İkinci Meşrutiyet Dönemi öğretmen yetiştirme politikası genel olarak değerlendirildiğinde, hem bilgili hem de üretici öğretmen tipine geçildiği görülmektedir. Bu dönem, öğretmenlik mesleğinde bir dönüşümün başlangıcı olarak gösterilebilir. Çünkü sadece kuramsal bilgilerle donatılmış olarak öğrencisinin karşısına çıkan öğretmen tipinden, bilgili ve üretici öğretmen tipine geçilmektedir. Yukarıda sözü edilen eğitimci ve siyasetçiler ilk kez köylerin eğitim sorununu ön plâna alarak köye gidecek öğretmenin özel olarak yetişmesini önerenlerdir. Öğretmenlerin tarım bilgisi ve iş beceri-

6 Akyüz, a.g.e. s .266.

7 Fay Kirby, Türkiye'de Köy Enstitüleri, Ankara, 1962, ss. 27-28.

8 Akyüz, a.g.e. ss .259-260.

si gibi bilgilerini, becerilerini kazanmaları gereğini savunan bu kişiler; böylelikle İsmail Hakkı Tonguç'a ve köy enstitülerinin kuruluşunda emeği geçen herkese düşüncü babalığı yaparlar.

İkinci Meşrutiyet yıllarında ortaya çıkan köye uygun öğretmen yetiştirme düşüncesi Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanmaya başlar. Birinci Dünya Savaşı yıllarında öğretmen sayısında azalma görülmektedir. Kurtuluş Savaşı yıllarında ise yeni Türk devletini kurmanın eğitim ve aydın kafalarla gerçekleşeceğine inanan başta Mustafa Kemal olmak üzere, eğitimciler ve diğer aydınlar öğretmen davasını kavrayarak, eğitime ilişkin tartışmalarda bu konuya yeterince önem vermektedirler. Öğretmenler olanaklar çerçevesinde korunarak⁹, 1921 yılında ilk kez toplanan Eğitim Kongresi'nde ilk ve orta öğretimdeki amaç ve programlar tartışılmaktadır. Yine 1921'de hazırlanan bir yasa tasarısı ile zorunlu parasız öğretimi yaygınlaştırmak için ilkokulların altı yıldan dört yıla ya da istenirse beş yıla indirilmesi önerilir. Ayrıca bu yasa tasarısına göre "köy bünyeli işçi mektepleri" kurulması istenir.¹⁰ Yerel yönetimlerin sorumluluğunda olan öğretmen okulları 1923 nisanında genel bütçe içinde yer alır.

Köye göre öğretmen yetiştirme konusu üzerinde ileri sürülen düşünceler Vekalet üzerinde etkisini, ilk defa Konya'da 1-20 Mayıs 1925'te toplanan Maarif Müfettişleri Kongresi'nde gösterir.¹¹ Köy öğretmen okulları şekli üzerinde durulur ve 1926'da kabul edilen Maarif Teşkilatı kanununda köy öğretmen okulları konusuna yer verilir. 22 Mart 1926 tarihinde 789 sayılı kanunla öğretmen okulları şehir ve köy öğretmen okulları olmak üzere iki türe ayrılır. Parasız yatılı köy öğretmen okulları köylerin eğitim sorununu çözmek amacıyla kurulur. Bu okullara köy ve şehir çocuklarının giriş sınavı ile kabul edileceği ve üç yıl süre ile eğitileceği vurgulanır.¹²

Bu yasaya göre 1927 yılında Denizli Erkek Öğretmen Okulu köy öğretmen okuluna çevrilir ve Kayseri'de Zencidere köyünde bir köy öğretmen okulu daha açılır. Amacına uygun çalışmadığı için, 1932'de Kayseri Zencidere, 1933'de de Denizli'deki bu okullar kapatılır.¹³

9 H.A.Koçer, Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi s. 60.

10 Mustafa Ergün, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara, 1982, ss. 17-18.

11 Cemil Öztürk, Atatürk Devrinde Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Öğretmen Yetiştiren Kurumlar, İstanbul, 1991, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) s. 154.

12 Yahya Kemal Kaya, İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Ankara, 1977, ss. 183-184.

13 Hasan Ali Koçer, "Türkiye'de Köy Eğitim ve Öğretimi", Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1974, cilt. 7, sayı. 1-4, ss. 94-95; Ergün, a.g.e. s. 75.

Bu okulların kapatılma nedenleri şunlardır ¹⁴:

- 1- Devrimlerin yapıldığı sırada bu konu ile fazla meşgul olunamaması.
- 2- Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin ölümünden ve kendinden sonra gelenlerin bu konuyu yeterince önemsememeleri.
- 3- Gerekli arazi, bina gibi altyapının hazırlanamamış olması.
- 4- Köy için ayrı okullar açılmayacağına düşünülmesi.

Bilinçlenme sürecindeki Türk toplumu kendi devletini çağdaş bir yapıda kurmayı amaç edinmektedir. Ülkedeki bilinç birikimini ve yeni devlet düzeninin ilkelerini halka anlatmak, kitlelerdeki bilinçlenme düzeyini en kısa sürede yükseltmek gerekmektedir. millet mektepleri sayesinde okur yazarlık sorununun çözümü için önemli bir adım atılmasına rağmen ¹⁵; bilgisizliğe karşı savaşın yalnızca okullarla edinilemeyeceği deneyimlerle ortaya çıkınca, bu kez yeni arayışlar gündeme gelir ve yetişkinleri geliştirmek için yaygın eğitim sistemi geliştirilir. İşte bu noktada yoğun bir halk eğitiminin ve bu doğrultuda yeni bir örgütlenmenin zorunluluğu ortaya çıkar ve Kemalist kadro bu konuda yeni bir arayış içine girer ¹⁶. Kısa bir sürede bir çok yerde açılan Halkevleri, gerçekte yeni devletin felsefesini aydınlar ve yerel yöneticiler aracılığıyla "halka götürme, yaygınlaştırma, tanıtmaya ve toplumun kültür yapısını canlandırma" denemesidir. Bu nedenle halkevleri, "çağdaş bir yurttaş yetiştirmeye yardımcı, yurt yüzeyine yayılmış kültür merkezleriydi" ¹⁷. Tüm bu gelişmelere rağmen 1930 yılının başından, ortalarına kadar eğitimde bir duraklama dönemi yaşanır. Duraklamanın nedenleri arasında 1929 yılı Dünya Ekonomik Bunalımı ve bunun Türkiye'ye yansımasıdır. Ayrıca 1930'lu yıllardan itibaren devrim heyecanının sönmüş olması, öğretmenlerin mesleklerini yeterince önemsemeyişleri, eğitimi ve dolayısıyla öğretmen yetiştirme politikasını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Öğretmen okullarının yetersizliğine inanan ve köye yönelik öğretmen yetiştirme konusunda düşünceler üreten Baltacıoğlu, öğretmen yetiştirmedeki başarısızlığın nedenlerini ve neler yapılabileceğini şöyle açıklamaktadır: Öğretmen yetiştirmedeki başarısızlık nedenlerinden birisini asıl kendi mesleğinde değil, her meslekte adam yetiştirmemiz

14 Cavit Binbaşıoğlu, *Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri: Tarihsel Bir Çerçeve*, İzmir, 1993, s. 16.

15 Mustafa Şahin, *Millet Mektepleri (İzmir Örneği)*, D.E.Ü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1990.

16 Anıl Çeçen, *Halkevleri*, Ankara, 1990, ss. 94-95.

17 Murat Katoğlu, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim", *Türkiye Tarihi*, cilt. 4, s. 411.

oluşturmaktadır. Öğretmen okuluna devam edenler hep şehir ve medeniyet zâdesidirler. Köy ve ülke ruhu ile ruhlanamamaktadırlar. Bizde öğretmen okulları cahil, uygarlaşmamış köyleri hükümet aracılığıyla aydınlatmak, uygarlaştırmak gereksiniminden doğmuş uygar ve siyasî kurumlardır. Gelişimleri ise ulustan uygarlığa değil, genellikle hükümetten ulusa doğru olmaktadır. Şehir öğretmen okulları tüm büyüklükleri ve üstünlükleriyle birer memur mektebi gibi yaşar dururken; mezunlarını fakir, cahil köylere göndermeyi düşünmek pek yanlıştır!.. Öğretmen okulları bilgileri çok, ukalâ ve enayi öğretmenler yetiştirmekten uzaklaşmadıkça ürünleri eksik olacaktır.¹⁸

Tarımda bireyin gelişmesine hizmet etmek tarım hayatını yaşatmakla mümkün olabilir. Bunun yolu da okulda gerçek bir tarım ortamı oluşturmaktan geçer. Amaç; çağdaş ve demokratik cumhuriyet olduğu için, yeni eğitimin en büyük demokrasi amacı da bu yaşam şekline göre okulu özel bir şekle büründürmek olacaktır. Bu nasıl mümkün olur? Okul yaşamı doğal ve sosyal görevlere ayrılmasından dolayı yalnız sosyal açıdan ele alınamaz. Okul bir bütün olarak algılanıp, yalnız ruhî faaliyetlerle sınırlı kalmayarak bilim, sanat, tarım, ticaret vb gibi derslerin de okutulduğu bir yer olmalıdır.¹⁹

Köycülüğü ile tanınan Maarif Vekili Dr. Reşit Galib, döneminde bakanlıkta köy işleri komisyonu kurularak, köy öğretmeni neler yapmalı ve nasıl olmalı sorusuna yanıt aranmıştır. Komisyon çalışmaları sonunda bir öğretmende bulunması gereken nitelikleri ve görevleri şöyle sıralar:

1- Öğretmen, cumhuriyete inanmış, laik ve devrimci (inkılapçı) olmalıdır ve köyün düşünce sistemine etki edebilmelidir.

2- Öğretmen, çağdaşlığın gerekliliklerini köyde uygulayabilmeli, bu kuralları köyde yerleştirebilmeli ve köyün toplumsal yaşamına etkide bulunabilmelidir.

3- Öğretmen, modern tarım yöntemlerini uygulayarak köyde ekonomik yaşamın gelişmesini sağlayabilmelidir.

4- Öğretmen, bir öğretmende bulunması gereken bütün niteliklere sahip aydın bir birey olmalıdır.

Öğretmenlerin sıralanan görevlerde başarılı olabilmeleri için, öncelikle kendilerine yol gösterecek eserler ve iş rehberleriyle donatılmaları gerekmektedir.²⁰

18 İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Maarifte Bir Siyaset*, İstanbul, 1335 s. 42.

19 İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *İçtimai Mektep*, İstanbul, 1932 s. 130, 136, 204.

20 H.A.Koçer, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi*, ss. 96-97.

Halil Fikret Kanat, 1930'lar Türkiye'sindeki öğretmen okullarının durumunu, ek-sik taraflarını ve yarının öğretmenlerinin nasıl yetiştirilmesi gerektiğini şöyle açıklar: "Bugünün muallim mektepleri bize dünden miras kalan ve içinde dünün damgasını taşıyan müesseselerdir. Bunların zararları faydalarından çok daha fazladır". Cumhuriyet ve devrimler Türkiye'si için, bunlar artık bir iş göremezler... Mevcut öğretmen okulları o ka-dar çürük bir temel üzerinde duruyor ki bunun üzerine yeni bir bina kurmak ola-naksızdır... Yeni dönemin, yeni öğrencileri karşısında öğretmen okullarımız çok aciz ve çok ihtiyardır. Bunlar tarihe mâl edilerek yerine yenilerinin, günün ve dönemin gerek-sinimlerini daha iyi karşılayacak olan yepyeni Türk öğretmen okullarının açılması gere-kir. Yeni tip öğretmenin gereği ise şudur:

"Türkiye Cumhuriyeti'nin % 80'nini köylerimiz teşkil eder. Türk vatanının terak-kisi, birinci derecede Türk köyünün yükseltilmesi ile mümkün olacaktır. 20-25 şehri can-landırırdıktan sonra köylere gitmek doğru değildir. Bizim asırlarca bekleyecek zamanımız olsaydı inkılaplarımızı bu kadar seri yapmazdık. Kök şehirde değil köydedir. Köylüyü kımıldatmak, köylüyü her hususta yükseltmek ve bütün Türk köylerini imar ve ıslah et-mek, yapıcılığın ana çizgileridir. Köylerde terakki şuurunu daha iyi, daha güzel ve rahat, bir yarın şuurunu uyandıracak biricik unsur, şimdilik işte, bu onbinlerce köy muallimler-idir. Köylerde yapıcılık şuru, terakki şuru sözde değil, ancak işle ve devamlı temaslarla temin edilebilir. Köylü, gözü önünde birşeyler yaratıldığı, aynı emekle kendinden daha güzel ve daha iyi bir hayatın canlandığını görürse kimıldanır ve harekete geçebilir... Kuru söz, bol nasihat köylünün kolay kolay kulağına giremez".

Öğretmenlerde bulunması gereken özellikler ise şunlardır: "Muallim, el işlerinin her türünde çok becerikli ve hayatta çok pratik bir insan olmalıdır. Nazari ve ameli zi-raatten anlamalı, marangozluk, demircilik, tenekeçilik ve duvarcılık gibi zanaatlardan bir parça mehanet sahibi olmalıdır. Basit ilk sağlık kurallarını bilmeli ve uygulamaya koy-a-bilmelidir. Hastalıkların özelliklerini ve tedbirlerini bilmelidir". Yeni öğretmen okul-larının iç ve dış örgütlenmesi şöyle olmalıdır: "Öğretmen okulları şehirlerden uzak yer-lerde doğanın kucağında yapılmalıdır. Öğretmen okullarının tarıma elverişli arazisi olmalıdır. Bir kısmı bağ ve bahçeliğe, bir kısmı orman yetiştirmeye ve bir kısmı da hay-yan yetiştirmeye uygun olmalıdır. El işi atölyeleri bulunmalıdır. Öğretmenler el işi oku-lundan mezun olmalı iş kollarının ustaları olmalıdır". Öğretmeni, köye bağlamak için tar-lası ve bahçesi olan iki odalı öğretmen evi bulunmalıdır. Öğretmen bulunduğu köyden evlenmelidir. Derslerin ağırlık merkezini Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, psikoloji ve eğitim dersleri oluşturmalı, diğerleri ise ikinci dereceden sayılmalıdır. İş dersleri arasında

el işleri, beden eğitimi, müzik dersleri başta gelmelidir. İlbahar ve yaz aylarında tarımcılık, ormancılık, bahçecilik ve duvar yapıcılığı, son sınıfta kuramsal dersler işlenmelidir. Öğrenciler, atölyelerde, tarlalarda, köylerde bir plan çerçevesinde çalışmalı ve kışın uygulama dersleri ile uğraşmalıdırlar.²¹

Eğitimci ve yazar Mustafa Rahmi Balaban köylünün eğitimi ve köy öğretmenliği hakkında şunları dile getirir: Türkiye gibi % 80'i köyde yaşayan bir ülkede ekonomik ve toplumsal gelişimin köyden ve köylüden başlaması son derece mantıklıdır. Köylü tarlasında doğa ile bilerek ve bilgi ile silahlanmış olarak çalışmalıdır. Kırk bin Türk köyünde doğa ile savaşında önder olacak yepyeni insanlara ihtiyaç vardır. Bu insanları yetiştirmek için, yapılacak ilk iş, bir ziraat okulunda yarısı eğitimcilerden, yarısı ziraatçılardan oluşan bir grubun yönetiminde köy öğretmen okulu açmaktır.²²

Türkiye'de devrim köyünün kuruluşunda ve yükselmesinde en büyük etken yeni köy öğretmeni, yeni köy okulu programı olacaktır. Bugünkü köy öğretmeni ve köy okulu, köyün tarım ve sağlık politikalarında büyük bir değişim (devrim) yapamaz. Çünkü köy programı köyün ihtiyaçlarından doğmadığı gibi öğretmen de ona göre hazırlanmış değildir. Bugünkü köy ile devrimin özlediği köy arasında büyük bir uçurum vardır. Bu uçurum üstüne köprüyü, köyün ihtiyaçlarını mihver edinen bir program ile, bu programı uygulayabilecek derecede genel, mesleki ve köycülük cepheleri mükemmel, felsefe noktasında da bugünkü hayat ve dünya düşüncesini çok iyi kavramış köy öğretmeni kurabilecektir. Böyle köy okulları da ancak bu amaç ve programla birer çiftlik içinde kurulacak köy öğretmen okullarında hazırlanabilir.²³ Yetişecek köy öğretmeni öyle güçlü bir insan olmalıdır ki, köye maddi ve manevi her türlü refah ve mutluluğu götürmekte kendinin en büyük etken olduğunu hiç unutmamalıdır.²⁴

Köy enstitülerinin yaratıcılarından İsmail Hakkı Tonguç da köy öğretmenin nasıl yetiştirilmesi gerektiğini şöyle açıklar: Köy yaşamı bir bütün olarak ele alınmalı ve köy öğretmenlerine kültür dersleri dışında iş eğitimi de vererek köye göre öğretmen yetiştirilmelidir. Klasik şehir öğretmen okullarında şehir yaşamına göre yetişen köy çocuklarının köydeki yaşam biçimini unutup yadsıyabileceğini düşündüğü için köy çocuklarına devamlı köyü duyumsatacak uygulamalar yaptırılmalıdır. Köyde öğretmenlik yapacak olanların ve diğer mesleklere gireceklerin ideoloji ve psikoloji bakımından köylere uyum sağlayacak nitelikte olmaları gereklidir. İş bilgisi bakımından köy yaşamını

21 Halil Fikret Kasat, "Yazın Muallimleri Nasıl Yetiştirilmeli?", *Kur'un gazetesi*, 24-27.3.1935.

22 Mustafa Rahmi Balaban, "Ulusal Ekoncu ve Köy Muallim Mektebi", *Fikirler*, sayı. 122 (1935).

23 Mustafa Rahmi Balaban, "Köy Muallim Mektebi", *Fikirler*, sayı. 113 (1934).

24 Mustafa Rahmi, "Köy Muallimliği", *Fikirler*, sayı. 84 (1932).

iyi kavrayarak çocuklara, köylüye rehberlik edecek öğretmen ve teknisyenlerin, ekonomik ve sosyal hayatta çalışacak köy işleri elemanlarının yetiştirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Yaş, deneyim, feragat, çalışkanlık, sabırlılık yönü ile köy yaşamının tüm olumsuzluklarıyla savaşında bulunacak ve köye çağdaş yaşam unsurlarını getirebilecek öğretmen adayları, köye teknik, pratik, sosyal hizmet sunacak şekilde yetiştirilmelidir. Köyde çalışacak sağlık memuru, teknisyen gibi diğer meslek sahiplerinin öğretmene gerekli yardımı sağlamaları gereklidir. Tonguç, köyde çalışacak eğitmen ve öğretmenlerin yetiştirme maliyetinin devlete yük olmamasını istemektedir. Köye yönelik yetiştirilen öğretmenlere inşaatçılık, köy demirciliği, köy dülgürlüğü, tenekecilik, hasta-bakıcılık, tarım aletleri tamirciliği gibi meslekler yaparak yaşayarak öğretilmeli ve burada tarım işleri temel alınmalıdır. Okul üretken olmalı, tüm araçları kendisi yapmalı, ilk zamanlarda devletten yardım görmelidir. Öğrencilere mezun olmadan önce sorumluluk verilmelidir. Okulun öğretmen kadrosu deneyimli kimselerden oluşturulmalı, rutine göre adam seçilmemelidir.²⁵

Tonguç'un köy ve köy eğitimi konusundaki düşünceleri yukarıda özlü biçimde çizildikten sonra, köy eğitimine giden yol üzerinde bir görüş olarak Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün sözlerini belirtmekte yarar vardır. İnönü, 1939'da Kastamonu Gök köy Öğretmen Okulu'nun açılışında yaptığı konuşmada düşüncelerini şöyle açıklar:

"Önümüzdeki senelerde nüfusumuzun çoğunu teşkil eden köylümüzün gerek tahsil, gerek geçim konusunda seviyesini yükseltmeyi başlıca hedef tutacağız. Bu hususta elde ettiğimiz neticelere çok ehemmiyet veriyoruz. Kat'i olarak inanıyoruz ki, köylümüzün tahsil ve maaşetini daha yüksek bir dereceye vardırduğumuz gün, milletimizin her sahadaki kudreti güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacaktır."²⁶

Köye yönelik eğitim hakkında, ileri sürülen görüşler doğrultusunda yapılan çalışmalarla bir yere varılamıyordu. Bütçe yeterli gelmiyor, öğretmenler maaşlarını zamanında alamıyor, okul binası yaptırılmıyor, ders araçları sağlanamadığı gibi öğretmen sayısı da azalıyordu. Nitekim, şehir öğretmen okullarının her biri yılda 700 mezun vermesiyle birlikte çeşitli nedenlerle görevden ayrılanların sayısı 500'e yakındı.²⁷ Köyde çalışan şehir kökenli öğretmenler, köy yaşamına ayak uyduramıyor, köylüye yabancı kalıyorlardı.

Bir yandan ilköğretimin köylere yaygınlaştırılması gereği, öte yandan gelişen yeni eğitim görüşleri, Türkiye'nin eğitim tarihinde en özgün deney olan Köy Enstitüleri yak-

25 İsmail Hakkı Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, İstanbul, 1946, ss. 307-310.

26 Şevket Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankıları ile Köy Enstitüleri*, Ankara, 1971, s. 35.

27 İ.H.Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, İstanbul, 1939, s. 98.

laşımının doğmasına neden olmuştur. Köy okulları programına tarım derslerinin alınması konusu üzerinde CHP'de ilk kez 1931 yılı kongresinde durulur. 1935 yılı kongresinde ise köy eğitimi üzerinde önemle durulur ve programa "köy çocuklarını kısa zamanda pratik hayat için gerekli bilgiyi verecek üç veya dört sömestirli köy okulları açılarak bu çocukları yüksek öğretim derecelerine hazırlayan ilkokullardan ayrı bir tip olarak kurulup arttırılması plânlanacaktır" ilkesi getirilir. Bu program ilkesini uygulamak için ilk adım Saffet Arkan'ın Vekilliği sırasında atılır. Arıkan bir üst düzey toplantıda, köylere öğretmen yetiştirme ve ilköğretimi uygulama gereğinden söz ettikten sonra: "... askerlikte başarı göstermiş, onbaşılık veya çavuşluk gibi bir rütbe almış olan, becerikli köylü delikanlılardan bilhassa küçük köylerimizde öğretmen olarak istifade edilemez mi" sorusunu ortaya atar. Orada bulunan müsteşar, Teftiş Heyeti ve Talim Terbiye Heyeti Başkanı da olmak üzere bir kişi dışında diğerleri bu öneriyi yararlı bulurlar²⁸.

Türkiye'de okutulmak zorunda olan çocukların çoğu nüfusu 400'den az olan köylerde olmasına rağmen bunların yarısının sayısı da nüfusu 150'yi geçmeyen yerleşim birimlerindedir. Nüfusu 150'yi geçmeyen köylerde öğrenci sayısı 18'i geçmeyecektir. Zorunlu öğrenimi gerçekleştirmek için, öğretmenlerin % 90'ı köyde çalışmak üzere yetiştirilmelidir. Şehir ve kasabalarda mevcut öğretmen ihtiyacı 2570; köylerde ise 21.800'dür. Nüfusu 400'den az olan köylerin 11.500 öğretmene ihtiyacı vardır²⁹. Kentlerde ve kasabalarda bile öğretmen açığı bulunmaktayken bu köylere öğretmen nasıl gönderilebilirdi? Bu köylerin ulaşımı çok zor olduğu gibi, okul binası ve öğretmeni de yoktur. Bütün bunların karşılanması için oldukça büyük harcama gerekmektedir. Kaldı ki ülkenin ekonomisi bunları karşılayacak durumda değildir.

Türkiye'de nüfusu az olan köylerin öğretmen gereksinimlerini karşılamak amacıyla açılan kısa ve hızlandırılmış özel kurslarda yetiştirilen, üç sınıflı köy okullarında ders verme yetkisi kazananlara köy eğitmeni adı verilir. İlk olarak Ziraat ve Maarif Vekaletlerinin işbirliği ile 1936 yaz ayında Eskişehir yakınlarındaki Mahmudiye çiftliğinde bir eğitmen kursu açılır. Kursun burada açılma nedeni, "Çifteler çiftliği harasının araçlarından ve oradaki tarım elamanlarından yararlanmaktır."³⁰ Askerliğini çavuş ya da onbaşı olarak yapmış köylü gençlerden okur yazar olanlar sınavla seçilerek bu kurslarda yetiştirilir. Öğretmen ve tarım uzmanlarınca uygulamalı olarak da yürütülen bu ilk beş aylık kursta okuma yazma, ekip biçme, hayvan yetiştirme, köy işleri yurttaşlık bilgisi, tarih, coğrafya derslerine yer verilir. Adaylar bu kurstan sonra Ankara'nın köy okullarında

28 I.H.Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, ss. 297-298.

29 *Kültür Dergisi*, 15.11.1936, sayı:58, yd:13.

30 I.H.Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, s. 298.

stajyer öğretmen olarak görevlendirilir. Ertesi yaz (1937) bir kurs daha düzenlenerek dört ay süreyle iş ve eğitim uygulamaları birlikte yürütülür. Bu kurs sonunda eğitimciler kendi köylerine dönerler. 8-10 köy bir bölge sayılır. Köylerdeki öğretmenleri denetlemek ve iş başında yetiştirmek üzere bir kurs öğretmeni "gezici baş öğretmen" olarak bu bölgelerde görevlendirilir. Bu denemelerden sonra yasal düzenlemeye geçilir ve 11 Haziran 1937 tarihinde kabul edilen 3238 sayılı yasayla "Köy Eğitimcileri Kanunu" çıkarılır. Yasanın çıkarılış gerekçesi birinci maddesinde şöyle açıklanır: "Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitimcileri istihdam edilir."³¹

1939 tarihli eğitimlik yönetmeliğinde şu açıklamalara yer verildiği görülmektedir: Askerliğini başarı ile bitirmiş, okuma yazma bilen, tarımla uğraşan, arazi veya hayvan sahibi kişiler eğitim kurslarına aday olabilir. Eğitimciler, haftada en az iki gece yetişkinleri de okutmalıdırlar. Bulunduğu köyde bir fidanlık yetiştirerek, meyve bahçesi ve korular kurmalı ve köyün ağaçlandırılmasında önderlik etmelidirler. Ziraat Vekaleti'nin, buldukları yerin özelliklerine göre eğitimcilerle üretim aracı, ıslah edici araç ve gereçleri vereceği, bu araçlardan köylüyü de yararlandıracağı hükümleri konulur.

Eğitimci köy okullarında uygulanmakta olan köy okulları müfredat programında tarım işlerine her gün bir saat ayrılır. Yerel şartlara göre değişiklik göstereceğinden bir müfredat programı oluşturulmamıştır. Böylelikle eğitim sorunu köylünün ekonomik ve toplumsal yaşamı ile birlikte göz önüne alınır. Yalnız çocukların değil, yetişkin köylülerin de eğitilmeleri öngörülür ve eğitim kursları köy enstitüleri kuruluncaya kadar işlevini sürdürür.³² Eğitimlik kurslarında öğrencilere derslerden başka, mandolin çalması, bisiklete ya da motosiklete binmesi, bir takım araçları kullanması, fotoğraf çekmesi, ata binmesi, yüzmesi, güreşmesi ve dağ sporlarını öğretecek programlar uygulanır.³³ Eğitimlik kurumunun Türkiye'de uygulamaya konulmasının gerekçesini o yıllarda İzmir'de ilköğretim müfettişi olarak görev yapan ve köydeki eğitim ruhu hakkında düşüncelerini kaleme alan V. Özgüven şöyle aktarmaktadır:

"Kentlerde yetişen ister geri, ister ileri düşünceli öğretmenler, kendi yaşantılarına uymayan, yaşam şartlarını taşımayan köylerde huzur içinde yerleşemiyorlar. Diken üzerinde duruyor gibi sınırları bozuluyor ve uyum sağlayamadıkları bu yerlerde

31 Maarifile İlgili Kanunlar, cilt. I, İstanbul, 1940, ss. 110-111.

32 Köy Eğitimcileri İçin, İkinci Yıl Öğretim Kılavuzu, İstanbul, 1939, s. 126.

33 Ziya Karamuk, T.C. MEB Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz, İstanbul, 1973, s. 147.

mantıkları ile düşünemiyorlar, en basit hisleri ile avundukları bu yerlerden, bir an önce kurtulmak için can atıyorlar. Bundan dolayı hepsi değişik nedenler anlatırlar. Bir kısmı köy yöresinde, denizden çıkmış bir balık gibi yalnız kaldıklarını söyler, bazıları ise köy gerçeğinin haşın, nasırlı izlerini izleyemediğinden söz eder... Sağlıklarını kerpiç yapılı, toprak zeminli, damlarda çürüttüklerinden şikayet edenler de bulunur. Büyüyen çocuklarını, köyün dar çevresinde yetiştiremedikleri için, bunalanlarla da karşılaşsınız. Hele bayan öğretmenlerin cinsiyet savaşımı... Görülüyor ki kentlerde çalışan öğretmenler için, köye gitmek henüz bir ideal haline gelmemiştir.³⁴ Özgüven, şehir kökenli öğretmene yönelik izlenimlerini böyle kaleme alırken eğitimlik modeli için A.Rıza Özkut ise "eğitmenlik, köye gitmek, yani kendi kendimize gitmektir" demektedir.³⁵

Genç Türkiye Cumhuriyeti nüfusu itibarı ile her yanı köy kokan bir memleketti. Tan gazetesinde Kemal Zeki'nin de dediği gibi eğitimler, "köyün muallimi, doktoru, ziraatçisi, kâtibî, baytarı, akıl hocası" konumundadırlar. Eğitimler köyden seçtikleri için köylünün dilini iyi anlıyor, âdetlerini biliyor, iyi ve kötü taraflarını yakından tanımaktadırlar. Eğitimci, "bilgiden nasibini alamamış" deneyimsiz ve her alanda çağdaş yöntemlere yabancı kalmış "köylüleri, ileri ülkelerin üretici köylüsü durumuna getirebilmek için izlenmesi gereken yolu teorik eğitim yanlılarından daha iyi öngörü ile görebiliyor" daha pratik yollardan uygulayabiliyordu.³⁶ Kirby'e göre, "eğitmenlik deneyimi, hiç beklenmedik bir şekilde Türkiye'nin manevi evrimi ve problemini canlandırdı. Başarılarından ziyade ortaya çıkardığı ve karşılaştığı zorluklar bir toplumun maddî uygarlığının değiştirilmesi işi ile manevi kalkınması işi arasında ne kadar sıkı bir ilgi olduğunu" gösterdi.³⁷

Uygulamaya başlanmasından ve yasanın çıkarılmasından sonra, eğitimlik modeli, bir çok olumlu ve olumsuz eleştirilere de neden olmaktadır. En çok yöneltilen soru ise, "çavuştan köy öğretmeni olur mu" sorusudur. Bazı eğitimler ilkökul diplomalarını bile sonradan almışlardır. Belki öğrencilere yeterli bilgi veremiyorlardı; ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen eğitimler, köy enstitülü öğretmenlerle birlikte binlerce köy okulumu öğretmene kavuşturarak, yüzbinlerce çocuğu okuturlar. Bu öğrenciler arasından birçok öğretmen, doktor, mühendis, subay vs yetişmesini sağladılar.³⁸

34 V. Özgüven, "Türkiye'de Rasyonel Tercisat, Eğitimleri Nasıl Seçiyoruz?" Fikirler, 15.6.1939.

35 Ali Rıza Özkut, "Çavuştan Öğretmen Olur mu?", Kultur, 1.3.1938.

36 K. Zeki, "Memlekete Bir Yıl Sonra 1200 Çavuş Öğretmeni Köylere Dağılmış Olacak", Tan, 1.9.1937.

37 Fay Kirby, a.g.e. ss. 131-132.

38 Hakkı Uyar, Cumhuriyet Döneminde Manisa'da Eğitim (1923-1950) D.E.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1993.

Eğitmenler aracılığıyla Cumhuriyet rejiminin belirlemiş olduğu ilkeler uzak köylere kadar yayılır. Türk köylüsüne vatandaşlık düşüncesi ve görevleri açıklanır, köylerde tarımın geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve ürünün çoğaltılması için ilk somut adım atılır.

Maarif Vekaletinin 17.4.1948 tarihli genelgesi ile kaldıran eğitimci modeli tüm bu olumlu ve olumsuz eleştirilere rağmen felsefesi, program içeriğinin genişletilip uygulanmasıyla, Türk eğitim tarihinde çığır açan, bir uyanışın, bir dirilişin adı olan başka bir modele zemin hazırlarlar.

İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç döneminde eğitimci okullarından sonra, ilk girişim olarak, 1937'de İzmir Kızılçullu'da, ve Eskişehir Çifteler'de, 1938'de Edirne-Karaç'ta (sonra Lüleburgaz-Kepirtepe'ye taşınmıştır), 1939'da Kastamonu-Gölköy'de köy muallim mektepleri açılır. Köy Enstitüleri, bu ismi almadan önce, 1937'den 1940'a kadar öğretmen okulu adıyla bir deney evresi geçirmektedir.³⁹

Yeni kurulan öğretmen okulları ilk olarak İzmir Kızılçullu ve Eskişehir Çifteler eğitimci kurslarının yerine açılır. Bu okullar açılırken mevcut hazır bir program yoktur. Kuşkusuz eğitimci kursları ile başlayan iş ve uygulamaya yönelik bir program geliştirilmesi kaçınılmazdır. Bir şeyler başarmak isteyen herkesin kafasında iş ve uygulama eğitimi ışıkları yanmaya başlar.

Kızılçullu Köy Öğretmen Okulunun Müdürlüğüne getirilen Emin Soysal 30.10.1937'deki okulun açılış töreninde yaptığı konuşmasında köy enstitülerini şöyle tanımlar: "Gayemiz, öğretmensiz bulunan 35.000 küsur Türk köylere, öğretmen, eğitimci, demirci, dülger, yapıcı, kooperatifçi ve tarımsal kültürü ileri adam yetiştirmektir. Bu adamın vasfı şudur: Türk köylüsü olacak, köyde doğmuş, köyde büyümüş, köy mektebinde okumuş, zekası üstün olacak ve bu müesseseden çıktıktan sonra da mutlak suretle köyde, köy için, köylüler için çalışacak."⁴⁰ Emin Soysal'ın bu sözlerinden köy enstitülerinin iş ve uygulama eğitimi üzerine inşa edileceği görülmektedir.

Maarif Vekaletinin, Birinci Maarif Şurasına sunmak için "Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Bir-Rapor" hazırlatır. Ülkedeki bütün eğitim sorunları hakkında bilginin yer aldığı raporda köyde çalışacak öğretmen ve bu öğretmenin nasıl yetiştirileceği konusu dile getirilir.

39 Ş.Gediköğlu, a.g.e. s. 28

40 Ş.Gediköğlu, a.g.e. s. 29.

Raporda konu ile ilgili söylenenler şunlardır: Şimdiye kadar köye, hep şehir öğretmen okullarını bitirenler atanmış ancak bu uygulamanın pek yararı olmamıştır. Bundan dolayı köyün artık başka türlü yetişmiş ve başka niteliklere sahip bir öğretmene gereksinimi vardır. Öğretmen köyü yadırgamamalı, içinde ailesinin yaşadığı ve çocukluğuna, gençliğine ait anılarının örüldüğü şehrin hasretini çeken insan olmamalıdır. Bunun aksine olarak öğretmen; içinden çıktığı ve kuracağı ailelerle, bütün anılarıyla, hatta belirli toprakla köye bağlanan bireysel huzur ve saadeti köyde arayan ve bunu köyde bulan bir insan olmalıdır. Böyle bir insandır ki köyde kalır, köyün sorunlarını kendi öz sorunu bilir, köylü ile konuşur, onları aydınlatır ve köyün kalkınmasında etken olur. Günümüz öğretmen okulları, öğrencilerine kuramsal bilgi vermektedir. Öğretmenler okulda edindikleri bilgilerle köyde karşılaştıkları yaşam gerçeği arasında bocalamaktadırlar. Son beş altı yıl içinde bu gerçeklerin anlaşılması Maarif Vekilliği Türk köyü için köy çocukları arasından seçilen ve köyde kurulan bir öğretmen okulunda köy gerçeklerine uygun olarak yetiştirilen yeni tip bir öğretmen düşüncesine ve bu düşüncenin uygulanmasına yöneltmiştir.⁴¹

Ulusal Kurtuluş Savaşının daha ilk günlerinden başlayarak gündeme gelen ve en önemli konulardan biri olan eğitim sorununa bir şekilde çözüm bulunacaktır. Genç Cumhuriyetteki nüfusun %75.6'sı köylerde yaşamaktadır.⁴² Kelimenin tam anlamıyla ezilmiş ve bitkin düşmüş olan köylü; Tonguç'un deyimiyile, aydın kesimin "kanını emdiği, çok korkunç ve iğrenç bir şekle" gelmiştir.⁴³

Arka arkaya süren savaşlar, kıtlık, felaketler, salgın hastalıklar, vergilerle çöküşü hızlanan köylüler, kökten bir çözümlerle diriltiip üretken hale getirilemedikçe ve eğitim düzeyi yükseltiip çağdaşlaşmadıkça Cumhuriyet devrimlerinin yerleşip kökleşmesi beklenmemektedir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin çok az bir kısmı (% 24.4) kentlerde, geri kalan kısmı da köylerde yaşamaktadır. Köylüsü bitmiş, çökmüş olan ve çağdaş eğitimin nimetlerinden hiç yararlanamamış olan Türkiye Cumhuriyeti'nin de bu durumda ayakta durması sözkonusu değildir. Tüm köylere öğretmen gönderilmeli, köyün eğitimsel ve sosyal düzeyi yükseltilmeli, ekonomisi düzeltilmelidir. Kaynakları kısıtlı, öğretmeni olmayan, köyünde okul binası bulunmayan bir ülkede bunlar nasıl gerçekleşecektir? Şimdiye kadar denenmiş olan yöntemler istenen sonucu vermemiştir. Kuramsal öğretim yapılan, klasik şehir öğretmen okulu mezunu öğretmenlerin sayıları çok azdır ve bu öğretmenler köyde başarısızdırlar. Bu okullar; köye gitmek, orada kalmak istemeyen,

41 Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu' ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, İstanbul, 1939, ss. 11-12.

42 Devlet İstatistik Enstitüsü, İstatistik Göstergeler (1923-1991), Ankara, 1992.

43 İ.H.Tonguç, Canlandırılacak Köy, ss. 3-4.

köylüye pek yararlı olamayan öğretmenler yetiştirmektedir. Köyde çalışacak öğretmen, köyün şartlarına uygun olmalıdır. 1927'de kurulup, 1931-1932 öğretim yılında kapatılan köy öğretmen okulları ve 1936'da denenmeye başlayıp başarılı sonuçlar veren eğitimlik; köye göre öğretmenin nasıl yetiştirileceği konusunda öncülük eden modellerdir.

1940'lı yıllarda dünyanın büyük bir kısmı cephede savaşırken, Türkiye'de eğitim yolu ile bilgisizliğe karşı savaşmak için ilk öğretim seferberliği hazırlıkları yapılır. Eğitimlik deneyinin olumlu sonucu ve Tonguç'un da çabaları ile 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu kabul edilir. Meclisteki 426 üyeden 278'i olumlu oy verirken, çekimser olmamalarına rağmen üyelerden 148'i gelmezler. Bunlar arasında Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü, Yahya Kemal Bayatlı da vardır.⁴⁴ Köy Enstitüleri kanun tasarısının TBMM'de oylamaya sunulacağı gün gelmeyen milletvekillerinden bir çoğu karşı olduklarını sessizce göstermektedirler.

1946'dan itibaren CHP'yi yıpratmanın araçlarından biri olarak köy enstitüleri komünistlik ile suçlanır. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç görevden alınır. DP 1950'de iktidara geldikten sonra köy enstitülerini işlevsiz hale getirmeye başlar ve ortam da hazır olduğu için, beklenen sonuç gerçekleşir, 27.1.1954'te köy enstitülerini kapatan ve ilköğretmen okulları ile birleştiren 6234 sayılı yasa çıkarılır.⁴⁵

Köy enstitülerini bitirerek köylerde görev alacak öğretmen ve eğitimcilerin, yasalar ile belirtilen görevleri iki ana grup içinde toplanır. Birinci grup görevler okul ve kurslarla ilgilidir ve okulların, yalnız derslik olarak değil köyün özelliğine göre teknik ve tarımsal çalışmaların yapıldığı birer eğitim merkezi biçiminde çalışmasını amaçlamaktadır. Köy okulu işliği de tüm köye hizmet verecek şekilde donatılacaktır. Okulun ve öğretmenin ikinci grup görevleri ise dışa dönüktü ve köyde üretimin artmasına, ekonomik yaşamın gelişmesine ve kooperatifleşmeye yönelinmesini öngörmektedir. Böylece canlı ve hareketli köy kavramının oluşması sağlanmış olacaktır. Yasada çeşitli özendirme hükümlerinin yanında, çalışmalarını baltalayanlar için ceza yaptırımları da yer almaktadır.

Köy enstitülerini bitiren öğrencilere, atanacakları kendi köylerinde, olanak yoksa en yakın köyde toprak ve ev sağlanacak, bu öğretmenlerin kendilerini geçici birer memur olarak görmeleri önlenmiş olacaktır. Öğretmen ve eğitimciler, köyün alt yapı taşlarından

44 Mustafa Ekmekçi, "Mecliste Köy Enstitüleri Nasıl Açıldı, Nasıl Kapandı?", Yeni Toplum Dergisi, Kuruluşunun 36. yılında Köy Enstitüleri Özel Sayısı, yıl. 1, sayı. 5, Nisan 1976, s. 53.

45 T.C. Milli Eğitim Vekaleti, Tebliğler Dergisi, cilt. 16, sayı. 783, 25 Ocak 1954.

biri haline getirilmek suretiyle, çeşitli baskı gruplarının etkisiyle ya da başka nedenlerle yerlerinden edilme kaygısından uzak, güven içinde çalışacak ve yabancılaşma sorunu ile karşı karşıya kalmayacaklardır.

Köy enstitüleri'nin amaçları, sosyo ekonomik kalkınmayı sağlamak, kültürel değişimi hızlandırmak, bilgili ve üretken bir toplum yetiştirmek; halka, haklarını öğretip ne istediğini bilir hale getirmektir. Köylüyü uyandırıp siyasette bilinçli ve aktif olmasını sağlamak, devrimleri köylere yaymak ve kalıcılığını sağlamak, demokrasiyi iş ortamında tabandan başlatıp yaşama geçirmek, köy ile kent arasındaki derin farkı en aza indirmektir.

Köy enstitüleri ders programları 1943, 1947 ve 1953-1954 öğretim yılında üç değişiklik göstermektedir. Enstitülerdeki ilk özgün program 1943 programıdır. Çünkü bu program öğretmene istenilen nitelikleri kazandıracak özellikleri taşımaktadır. 1947'deki ikinci programda bazı derslerin adları değiştirilir, bazılarının haftalık saatleri azaltılır, bazı yeni dersler eklenir, konuların seçimi ve sıralanmasında yeni düzenlemelere gidilir. 1947 programı ile okul sağlık bilgisi bağımsız bir ders haline getirilir. 1943 programında bulunan zirai işletme ekonomisi ve kooperatifçilik bilgisi dersi değiştirilip kooperatifçilik ve kooperatif sayışması adında bir ders konulur. Ayrıca yabancı dil seçmeli ders haline getirilmiştir. 1947 program değişikliğinin asıl can alıcı noktası iş eğitimi derslerinin kaldırılıp yerine akademik bilgi ve görüşler kazandıran dersler konulmasıdır. Böylece enstitüler iş eğitimi felsefesinden ayrılıp, kültür dersleri ağırlıklı bir görünüm kazanırlar.⁴⁶

Türkiye'de köy eğitimi üzerinde durulmasına imparatorluğun son zamanlarında başlanmış, Cumhuriyet döneminde buna köylüyü modernleştirme ilkesi de eklenerek, daha çok önem verilmiştir. Böylece Türkiye'de köy eğitimi çizgisi Türk köylüsünü modernleştirme eğitimi çizgisine dönüşmüştür.⁴⁷

Ülke kalkınmasının eğitim ile mümkün olacağı gerçeğinden hareketle; Türkiye'deki kalkınmanın köylüden başlatılması gereği göz önüne alınarak köy eğitimine önem verilmesi uygun görülmüştür. Köy eğitimine yön vermek gerekecektir ama nasıl ve kimlerle? İşte bu sorunun yanıtının verilmesi için İkinci Meşrutiyetten beri çözümler önerilmiştir.

46. Konu ile ilgili olarak yeni yayımlardan, Hasan Erçelebi, Köy Enstitülerinin Çağdaş Eğitim Yönetimine Katkıları, 1993; Abdullah Demirtaş, Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri, İzmir, 1993; Bekir Özgen, Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri, İzmir, 1993 ve Cavit Binbaşoğlu, Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri: Tarihsel Bir Çerçeve, İzmir, 1993'e bakılabilir.

47. H.A.Koçer, Türkiye'de Köy Eğitimi ve Öğretimi... s. 122.

Nasıl sorusunun yanıtı, köye özgü bir okul sistemi; kimlerle sorusunun yanıtı ise köy okullarına yönelik yetiştirilen köy öğretmeni şeklinde olmuştur. 1950'li yıllara kadar yaklaşık yarım yüzyıl süresince Türkiye'de yerli ve yabancı bir çok eğitimcinin önerileri doğrultusunda değişik modeller uygulanmış ancak en fazla üzerinde durulanlar köy öğretmenliği ve köy enstitüleri uygulamaları olmuştur.